

ЗАМАН

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ТЮБЕШИУ

Бирге ишлеуно амаллары сюзгендиле

Москвада КЪМР-ни Башчысы Казбек Кокову РФ-ни цифралы айнауну министри Максуд Шадаев бла иши тюбешуно болганды. Ушакъны кезуинде сөз бирге ишлеуно огларны, IT-белюмню айнауну не халда болганыны юсюнден барганды.

Белгиленгенча, экономикада бителуо чырмаулагъа да къарай, информациялы технологияны белюмюнде ишлеуно саны арт жылдада ити да өсгенди. IT-компаниялардан республикалы бюджетте ташуен налоглары өлчөмине да иги кесек къошулганды. Социал учреждениялары асламысыны Учреждение терк кирчю оглары бардыла. Туризм белюмде да

информация инфраструктура айныды. Келле жараткан туризм объекти бла маршрутлары бир нечасында Интернет бла байлалыкъ къуралганды.

Республикада IT-белюмге тутулуклу эгер муратда 2023 жылдан башлап связь объектиге бла шартлары жарашдыруучу аралагъа аренда хакъ эки кереге азайтылганды. Аны бла да къалмай, ата журту программаланы жарашдыруучу республикалы бюджетинден грантлар белюмюнде. Региону Правительствоосу Нахтике IT-парк ишлеуно практикни юсюнден селешине турады. IT-специалистлеге 450 чакълы иши жер къурагъа белгиленеди, инвесторла эмда

резидентле болургъа боллукъла бла да иш бардыралды.

Аны бла бирге билим беруу программала бла майдална къураладыла: «Я программист» окуу ара, «Кванториум» технопарк, «Я математик» программа, КЪМР-да Жалгъан интеллектни бла компьютер технологияны институту ачылганды, аны бошагъанлы санын аз-аз кёбейте барыгъа мурат этиледи.

Ушакъны кезуинде къырал жумушлары кенгертиуде IT-технологияны бютюн толу хайырлангъа, хакъ бла байлалыкъны кочлере, маданият эмда чыгармачылыкъ жанына бютюн уллу э бурургъа белгиленгени чертилгенди. Региону

цифралы амаллагъа кёчюу жаны бла сьнау проектиге бек алгъа билим беруу эмда саулыкъ сакълау бла байламлы проектиге къошулууну юсюнден да селешингенди. Россияни Цифралы айнауну министерствосу бла бирге ишлеуно амаллары да сюзюлгендиле.

Ахырында Казбек Коков Максуд Шадаевге Къабарты-Малкъарга эс бургъаны, белгиленген борчлары толтурургъа себеплик этгени ючюн жюрек ыргалыгъын билдиргенди.

КЪМР-ни Башчысы бла Правительствоосуна пресс-службасы.

Жангылыкъла

Темир жолла бла жюкле ташууда алчыды

РЖД компания регионалы былыр темир жолла бла неллай бир жюк ташыгъанлары тура этгенди. Аланы өлчөмн терк кёбейте барганына арасында биринчи жерге Къабарты-Малкъар чыккъанды, деп айтылады республиканы Правительствоосуна сайтанда.

Бу ёсом къурулуш материаллары ташуу эки бла жарымгъа кёбейтени себепли болганды. Алчылары санына дагыда бу региона киргендиле: Бурятия, Шимал Осетия, Приморск край эмда Псков область. Ала да кёбюсюнде къурулуш материаллары эмда жыйымдыкъ жюклене ташуу бла болдургъандыла кёрюмдюрени.

Жамауат биригулеге – болушлукъ

Президент грантлары фондуну быыл бардыргъан конкурсунда Къабарты-Малкъардан төрт жамауат (коммерциалы болмагъан) организация хорлап, 21 миллион сом къошулу болушкъудыла. Ахир Волонтерлары «Къатындагъаны болушдеген сабий – жаш тейо жамауат организациясына («Шюкю Кавказ» проект), Шимал Кавказны вузуларыны студентлери ассоциациясына («Кавказын магъаналары» деген социал-гуманитар башламчылыкъланы лабораториясы»), Халкъла аралы черек ассоциацияга («Халкъ дипломатия: борч - милетни биригени эмда патриотлыкъ ючюлендируу»), социал келишюмюне «Феномен» арасына («Тауеликни эмда жетишмликни «Жетинчи кадр» деген шюкю») берилдикли.

Конкурска битуде да 10,6 миң чакълы заявка берилген эди. Аладан эки миңин айыргъандыла. Барында да төрт миллиард сомдан аслам юлеширдикле.

Шахарны сыфатын бузмазча

Билдируелени, асыраланы, башха затланы терекле, чынылагъа жабышдырып кетгенле шахарны сыфатын буздуыла. Алай инсанланы административ жупагъа тартыргъа, кеслерине да тазир салыргъа болушкъудыла, дейдиле Нальчик шахар округну жер-жерти администрациясында.

Букулукъ этген инсанла 2,3 миң сом тейридикле, къулушчула уа – 3,5 миң сом. Алай иш этген предпринимтиге неда организациягъа 5-10 миң сом тазир салында. Администрацияда айтыларныа кере, былыр 91 протокол жарашдыргъанды.

Фатарлары санына къошулады

Былыр ал онбир айны ичинде Россияде 93,3 миллион квадрат метр жашуа журт берилгенди хайырлангъа. «Быыл ал жюз миллион квадрат метрден озаргъа таукелбиз. Январны ахырында иш къылай болгуну кёрлюкюз», – дегенди РФ-ни Правительствоусуну председателини орунбасары Марат Хуснуллин.

Къабарты-Малкъарда уа былыр 522 миң квадрат метр берилгенди хайырлангъа. Организация эмда адамла кеслери 5247 фатар эмда 2203 юги ишлегенди. Сагъынлгъан кёрюмюнде 345 миңи – иели жашуа журтладыла; аланы адамла кеслери къызылары бла сюегенди. Къалганы уа кён фатарлы юлейди.

Ёсомле барганына «Жашуа журт эмда шахар болуш» миллет проект, «Эл тийрелени тынгылы айнауну» къырал программа эмда учу ипотека себеплик этелди.

УЛАШАЛЛАНЫ Мурат хазырлагъанды.

КЕНГЕШ

Тирлик ючюн шёндюден кыйгырыа

Кён болмай Россия Федерацияны эл молк министрini орунбасары Андрей Разинни башчылыгы бла Ставрополь крайда янгы болганды. Ол Шимал Кавказ федерал округда жаз башы сабан ишлеге хазырлангъа жораланганды.

Белгиленча, Шимал Кавказ жерчилик жаны бла къыралны магъаналы округларында тамамлангъанларын билдиргенди.

Козюклене асламысына неда 47 миң гектарда булай ёсарюнде. Аны бла бирге арна-11, расп-35 эм мал шалла да 0,5 миң гектарда себелгендиле.

Гидрометцентден билдиргендерича, агрометеорология болум игили къылады эм сабанлыкъада битимлеге къоркъу салыра шарт жюкю. Буагъатада жерчилик урунганла жазы кезуинде ишлеге хазырлангъа урукъсу, отпускъу, семиртгичлени жетерча ала-

дыла эм энчи техниканы да кыйрайдыла.

Къабарты-Малкъарда козюклене белюмн жерлеге къошулганы ючюн жазлыкъ сабанланы саны бир кесекге азайып 220 миң гектаргъа жетдирилдикли. Хар замандача, кёбюсюнде мирезулукъ эм кудюру битимлеге чачылгъандыла. Аны танг кесиги неда 142 миң гектарны нарлюте жетди. Былыр бу заман бла тенгледиргенде, ол 4,3 процентге кёндю.

Аны бла бирге быыл чеплеу былырдан эсе аз салынырыкъды эм 14 миң гектарда орнатылгъанды. Картоф бла башха такъа кёбейте уа 16,8 миң гектарда ёсдюролюкюделе, ол да былыргы кёрюмюдегиде келишеди. Мал ашха да 11,3 миң гектар жетеди. Мында да уллу толрелюну жюкю.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Себеплик

Учүз ёнкюч алыргъа онг барды

Кён болмай Сбербанк «Кавказ.РФ» программалыа кере Къабарты-Малкъарны келечисине биринчи логотип ёнкюч бергенди. Инвестициягъа хайырлангъа 500 миллион сомгъа дерри ахчаны жылгъа 11,2 процент тейлерча алыргъа жарайды. «Кавказ.РФ» институту себеплиги бла бизнесни келечилерине учүз ёнкюч былырны ахырында бер берилип башланганды.

– Программа гиче эм орта предпринимательге кый-

матлы проектенди бардырыгъа болушды. Къабарты-Малкъардан энчи предприниматель Алим Маревуков Шимал Кавказ федерал округдан аны биринчи алган инсанды. Ол онесиги жылны агъач бла байламлы белюмде урунда – шитикле, атлаууча, паркет, мебель эм башха затла чыгарыды. Бизнесмен кеси билдиргенча, эртден бер ишлеуно алыргъа мураты бар эди. Кён болмай а «Кавказ.РФ» программаны хайыры бла

алай амал табылгъанды. «Энди Сбери болушлугу бла продукциябыны кенгертирге эм производство да ёсдюорге жарарыкъды», – деп къуанады Алим.

Кыйматты 11,2-процентлик ставкасы бла кредит он жылгъа дерри берилди. Алай ёнкючно Шимал Кавказда ишлеуно организацияла эм энчи предприниматель да алыргъа болушкъудыла.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Къармашыу

Таза сууну – хар арбазгъа

Алгъаракълада Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коков Россия Федерацияны Президенти Владимир Путин бла тюбешуонде элени таза суу бла жалчытыр ючюн болушлыкъ керек болганын да айткан эди. Аны юсюнден бизге КЪМР-ни Къурулуш эмда жашуа журт-коммунал молк министерствосуну пресс-службасында билдиргенди.

Федерал араны хайыры бир неча элге суу ыз тартылгъанды. Андан сора Биллын, Куба, Нагъан, Экинчи Пескен элде суу чыгарыкъ жерле тешилдикли. Ол санда быыл Биллымда къошакъ халда эки суу орун салынырыкъды. Аны бла бирге Тегенли, Сармакъо, Анзорлей, Пшукурей эм Алтуд элде, Тёбен эм Огъары Куркужиле да ичер суу бла эллилени сылтаусуз

этерча тийишли ишле тамамланырыкъдыла. Хасанияда бла Акъ-Сууну тёрткюнчю посёлккъа да таза суу бла жалчытан ыз къуралыкъды. Быллай жумушла Эски Черекде, Лачинкъада эм Терекде да бардырылгъанды.

Эсте сала айтсакъ, 2019 жылда «Эл жерлени келлик халда айнауну» суу дерал программаны эм «Таза суу» бла «Жашуа журт» регион проектели

чеклеринде суу ызыны 319 километри чакълысы, 37 скважина да жагърытылгъандыла, сууну басымны кочлере башиа да салынганды. Дагыда Черек районда «Къара Суу-Бабуент-Къашхатау» быргы ыз бла суу жибериликды.

Аны бла бирге бюгюнликде Нальчикни эки муниципалитетте таза суу бла жалчытырча ишле бардыла.

Бизни корр.

Экономика

Минги тауну этеклеринде болум бла шагъарейленгендиле

Кавказ.РФ къырал акционер общество предпринимательге «Эльбрус» деген энчи экономикалы тийреде эки жерни кёрюзгенди. Проектлени кере, алада төрт жулдуюш келлик юле ишленирге керекдиле. Бир 400, экинчи уа – 250 жерле болушкъудыла, кеслеринде да спорт бла кереширча инфраструктура да къуралыкъды. Аны бла байламлы кенгеш бу конлеу бардырылганды.

Жыйылууда ол тийреде ишлеге сюегенлеге эмда аланы проектелине каллай излемле селешинди. Ушакъгъа Къабарты-Малкъардан предприниматель, сувай къырандан компанияда да кытышандыла.

«Бу тийре 2011 жылда къуралгъанлыкъгъа, шёндюге дерри иели бизнесни чакъырыгъа онгъуу болмагъанды. Нек? Аланы инвесторланы сейрлерин кюзьгарча алай ономлары болмагъаны ючюн. Энди уа болум тюрленгенди: биз бек уллу иш тындыргъанбыз, курортну тапалдырып башлагъанды. Энди бу бла байламлы жумушлары да тамамлагъанбыз. Аны себепли предпринимательге тап участкала кёрюзторге онг барды», – дегенди Кавказ.РФ АО-ну башчысыны орунбасары Николай Гончаров.

Жагы инфраструктура, сувай къырада бек кёпге къошулганы суу олу кере, туристлени саны кёбейе барганы, инвесторлагъа тийишли онгла, курортну айнауну къырал да къошулганы себепли иели бизнесге битуде СКФО-да онгъуна эм тюрюрюкю.

Алай бла арендаторла ишлерин налогла эмда административ жаны бла жингли онгла алып бардыралыкъды. Ол неди десиге: тошгорен файдагъа азыракъ налог төчу, жер эмда молк бютюн налогладан онг эмда жылгъа эркин болуу. Дагыда инвесторлагъа участкаланы лгъота халда кёрюзторге 35 километрге кёрю, 2025 жылгъа дерри бек келик туристлени саны эки кереге кёбейи, бир жылгъа бир миллионга жетерге ушайды. Лыжлада учуу-чугагъа деп жарашдырылгъан жолланы узунлугу 17 километрге кёрю, 2025 жылгъа дерри бек келик жетерки. Аны коюне энтта да эм азындан беш канат жокъшулукъду, къонак юйледе жерлени саны уа бир миңден алты миң бла жети жюзге жетерки, деп билдиргендиле бу акционер обществодан.

Компанияны экспертлери конканыкълан бу курортну айнауну жоллары бла шагъарейленгендиле. Тегенлик кёрю, 2025 жылгъа дерри бек келик туристлени саны эки кереге кёбейи, бир жылгъа бир миллионга жетерге ушайды. Лыжлада учуу-чугагъа деп жарашдырылгъан жолланы узунлугу 17 километрге кёрю, 2025 жылгъа дерри бек келик жетерки. Аны коюне энтта да эм азындан беш канат жокъшулукъду, къонак юйледе жерлени саны уа бир миңден алты миң бла жети жюзге жетерки, деп билдиргендиле бу акционер обществодан.

МУРАТЛАНЫ Омар хазырлагъанды.

Билдирю

«Нартланы жерлерини байлыгъы» Нальчикде!

Байрым кюн Нальчикде Суратлау искусстволаны музейинде къарачай-малкъар суратчаланы кёрюмюде ачылгъуу болушкъуды. Аны «Нартланы жерлерини байлыгъы» деген ат бла «Къарачай-Малкъар халкыны маданият совети» региона аралы жамауат биригуу КЪМР-ни эм КЪЧР-ни Суратчаланы союзларыны болушлукълары бла къурал бардырады.

Советни таматасы Къочарланы-Биттирланы Людмила билдиргенге кере,

кёрюмюде жюзге жууукъ ишни кёрюр онг болушкъуды. Белгили суратчаларыла бла бирге анга жокъ фахмула да кытышанды. Аланы хар бирини да энчи кез къарачай-малкъар халкыны маданият совети

– Озган айда бу кёрюм бла Къарачай-Черкес Республикада жашогъана шагъарей болушкъуды. Искуствоуна бла нарт эпосубузну сюегенине уа энди Нальчикде сакълыбыз», – дегенди ол.

Кёрюмюню къууогъаны ачылгъуу 27 январьда 15:00 сагъатда болушкъуды.

Ыспаслау

Озган шабат кюн Нальчикде А. Шогенуков аты Къабарты-Малкъар драма театрыда Адъгъаны, КЪМР-ни, КЪЧР-ни, Абхазияны да халкъ жазычуусу, Россияни Урунуу Жигити Исхак Машах бла Тюбешуу болганды.

Узакъ дуниялада сакълангъан ысла

2 бет

Къарачай-Черкесни халкъ поэти, Лермонтов комитетни председатели Додулану Таукъаны жашы Аскер туугъаны бу конледе 70 жыл болады. Философия лириканы устасыны чыгармалары малкъар поэзияны алтын хазинасына киргендиле.

Поэзиясында – халкъына кертчилик, журтуна сюймеклик

3 бет

Бек уллу хунери – толусунлай сабийлеге берилгени

Созайланы Зукура Акъ-Сууда 15-чи номерли мектепте малкъар тилден бла адабияттан окутады. Чырайлы эмда тизгинли къызны окуучулары хар заманда да ашыгъып сакълайдыла.

4 бет

Жыйылыш

Өзгөн кезиңгү эселлерин чыгаргандыла, жангы борчла салгандыла

Бу кюнде Нальчикде Адыганы халкыла аралы ассоциациясыны советини кенгерттиген жыйылыуу болганды. Анга Россияни регионлардан, организацияны тыш кыралда бөлүмлеринден да делегатла келгенди.

Эки кюно ичинде барган форумда тюрлю тюрлю соруулар тинтилгенди. Ол санда организацияны бөлүмлери былтыр Советни кенгерттиген жыйылыууда уа МЧА ахыр он жылыны ичинде толтурган иш тинтилгенди. Ол Къабарты театрда кууан-

бир журтлула бла байламлыкка эм асламлы информация орнага жаны бла кырал комитетини башчысы Аскер Шахлахов эм башхала кылаткандыла. Тубешуиге РФ-ни Урунуу Жигити, белгиле жазуучу Исхак Машбаш да келгенди. Аны ача, МЧА-ны башчысы Хаути Сохроков фозокор КъМР-ни Башчысы Казбек Коккову Советни жыйылыууна алгышалуу окуганды. Анда МЧА тамамлаган ише бийик багъа берилгенди. «Сиз адыг миллетни бирикдириуде, тарых, культураны, тюрлю халкыны, аны тилини, халкыны миллет энциклини саклаууда магъаналы ишни тамамлайсыз. Миллетни келечилери жашаган кыралланы араларында экономика, культура байламлыкканы куруууда себеплик этесиз» – деп айтылды республиканы оңуучусуна алгышында.

Советни келечилерине алгыш сөзю РФ-ни Президентини Администрациясыны башчысыны айтканды. Анда МЧА ахыр он жылыны ичинде тамамлаган ишни эселлерини Сергей Бах шайгырей этгенди. Анда росейли миллетни кючлеуге, халкыны араларында келишуулукко, адет-төрөлени саклаууда кыралда баш магъана берилгенди айтылды. «МЧА граждан обществону институтларны бирикдирди, регионланы, кыралланы араларында кырандыш байламлыкканы кючлейди. Ассоциация миллетте, диниле аралы келишуулук, Шимал Кавказны

Мухамед Кодзоков КъМР-ни Башчысы Казбек Коккову алгышалуу окуду.

рум дуняда шендого болуучу сюзер, тамамланган жумушланы билдир мурат бла кыралганын белгилегенди. «Шендого болуучу сюзюп, бирге бир оңууга келирбиз деп уянамыз. Биз Россияни кырауумда бирликде жашагандыбызны энтта бир кере кьргозторге сюзьбиз», – дегенди Мухамед Кодзоков.

Халкыларын бирикдириуде, халкыны араларында келишуулукко, адет-төрөлени саклаууда кыралда баш магъана берилгенди айтылды. «МЧА граждан обществону институтларны бирикдирди, регионланы, кыралланы араларында кырандыш байламлыкканы кючлейди. Ассоциация миллетте, диниле аралы келишуулук, Шимал Кавказны

тамамлаган ишни эселлерин чыгаргандыла, жангы борчла салгандыла. Аны ишине КъМР-ни башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзоков, РФ-ни Президентини Администрациясыны миллет политика жаны бла департаментини тамата специалисти Сергей Бах, сенатор Крмын Казанокко, Адыгге Республиканы миллетини ишлери, тыш кыраллы

члы халда бардырылганды. Аны ишине КъМР-ни башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзоков, РФ-ни Президентини Администрациясыны миллет политика жаны бла департаментини тамата специалисти Сергей Бах, сенатор Крмын Казанокко, Адыгге Республиканы миллетини ишлери, тыш кыраллы

Ыспаслау

Өзгөн шабат кюн Нальчикде А. Шогенцуков атлы Къабарты кырал драма театрда Адыгяны, КъМР-ни, КъЧР-ни, Абхазияны да халк жазуучусу, Россияни Урунуу Жигитин Исхак Машбаш бла тубешуу болганды.

Киниге келгенде бек алгач кирген жерде КъМР-ни Миллет музейи этген бай керюмюрге, ызы бла «Графиня Аиссе» деген, Машбаш жазган романига кере салынган кинофильмге кырагандыла. Аны баш жигити Шарлотта Аиссе (1893-1933) француз жазуучуу. Жюрюген хапарлага кере, ол адыг не черек халкынданды. Атасын, анасын өлтюрюп, бай ююноу кызычыгыны, аты Айшет, тюрлюле урлап, Стамбулга элтгенди. Анда аны аладан да Ферриоль деген французлу келечи сатып алганды эм биргесине Францияга алып кеткенди. Къызчык анд билмил кыялды. Бай юйледе жюрюген кызык хунеге юйренгенди. Романда жазылганыча, ол шевалье (бий даража) Блэз-Мари

кызык хунери да өз халкыны бла байламдыла. Кино бошагандан сора, романы автору Исхак Машбаш ары келгенде бла тубешгенди. Тубешуучу КъМР-ни маданият министри Мухамед Кумухов аханды. Ары келгенде араларында Халкыла аралы черек ассоциацияны (МЧА) президенти Хаути Сохроков, РФ-ни культурасыны

ТОКЛАНЫ ФАТИМА.

Объект Къабарты-Малкыны Башчысы Казбек Коккову буйругу бла ишленгенди. Ол бурунгу жыл Чегем аузуда болганында, эпличе мектепни тийиринде быллай майдан болмаганын айтып

Узак дунялада сакланган ысла

д'Эди деген жаны сыйгенди. Ол сезим ючюн экинине да кеп зат сынарга тошгенди. Нен дегенде, жаш Мальтийский орденини члени эди. Анга юйдеги болурга жарамганды. Алагъа кызычык да тууганды, алай ол килевде өсгенди. Мальтийский орден чапылып, атасы андан чыкгынычы. Францияны белгиле адамларындан бири регент (болжалы халда кырал тамата) Филипп Орлеанский да сыйгенди Аиссени. Жарысуга, Аиссе кызык жылында өлге аруудан өлгенди. Кинофильм аны жашуучу юсонденди. Аны барыуунда урланган кызык журтун унутмайды. Аны бар таза сезимлери,

сыйлы күүлукчусу Мухамед Хафиц, РАН-ны Къабарты-Малкыларда илму арасы – гуманитар излемдени институтуну директору Касболат Джамихов, республиканы Парламентини келечилери, маданият, санат күүлукчусуна да болгандыла. Исхак Машбаш, «Графиня Аиссе» романын жазарга кыялык келгеннини юсонден айтат: «1954 жылда, М. Горький атлы адабият институтда окугъанында, шийтген эдим, бизден урлангы кетип, Францияда өсөн Аиссени хапарын. Ол закон жюрюмген заманлада адыг халкында кеплени жазуулары алай болганды. Биринчи шийтгенлей

окуна умут этген эдим аны юсонден жазарга, алай ол затны ол кезиуледе болдурамламаганма. Роман 2008 жылда чыкканды. Алай а аны жазардан алгач кеп иш этерге тошгенди», – дегенди. Андан ары тюз да ол кызыккыны кеме бла, поезд бла да Францияга барган жолун кырагандынын айтханды Исхак. Ол жол а: Кавказ – Стамбул (Константинополь) – Марсель – Лион. Лионда жазуучу Аиссе жашаган ююно талханды. Ол айтханды кере, роман керти да болган затланы юслеринден айтат. Ол сабий кызыккыны кырадарыны юсо бла черек халкыны XVII-XVIII ёмюрледе кыйын, кызауатлы жашуундан кеп зат билерге боллукду. Исхак Машбаш кинону алдырырга дегенде, ача бергени ючюн Адыгяны алгынны президенти Хазрет Соьяненич «Орел» эм «Ракур» кинокомпанияларга кинону режиссер Александр Муратовча, сценарист Марина Санинага, ойнаган актёрларга да ыразылыгын айтханды. Биринчи аны кино этерге деген акыл а орус жазуучу эм поэт Сергей Михалковча келгенин да билдиргенди ол.

Марияны сыфатын кыраганды. Андан сора да, «Побег», «Побег-2», «Чужая мать», «Измена», «Взрослые дочери», «А у нас во дворе» деген эм башха кинолада да көргенди аны кырауучула. Аны гитче заманчын адыгейли кызыккыч Даяна Яхугль кьргозтгенди.

Дагында анда Адыгяны миллет театрыны артистлери Заур Эхов бла Мариет Уджуху, «Нальмас» деген кырал академия ансамблини тупеучолери миллет энциклини ачыклайдыла. Орус актёры Роман Дрялов, Владимир Еремин, Александр Лазарев, Евгения Добровольская, Артём Ткаченко, Юрий Беляев эм башхала да кытышып, Аиссени юсонден кино уллу экранлагъа чыкканды. Аны музыкасын Николай Парфенов жазганды, ол, кавказ тамарлы болуп, Европага элтди.

Исхак Машбаш, бу башында сагынылган адамла керти профессионалла болгандынын белгиле: «Мен алагъа толу уяшанганма. Ала уллу иш этгенди. Къараганла жараткан болууда деп, алай оком этмем», – дегенди. Кинону адыг халкыны тарыхларында магъанасы юсонден Касболат Джамихов бла Хаути Сохроков да өлшегенди. Тубешуучу ахырында авторга республиканы, Парламентини, МЧА-ны атындан да саугъала берилгенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Чегем райондан

Элиде жарсымазча

Чегем районда таза суу бла жалчытырча ишле быйыл да бардырыллыкдыла. Ол санда жангы ысла, суу чыгарган, жыйылган жерле эм башха объекте да ишлениркиди. Тебен Чегемде уа төрт километрден артыкча шаудан суула жыйылган жерден биргъа тартып алындыла. Аны бла бирге кыоакча халда эски суу ызга бир сагъатха 520 кубометр суу берилчирча мадар этилиди.

Лачинкыяда да «Таза суу» федерал проектни чеклеринде ишле кыстау ба-

жарсыган эдиле. Энди 50-ге жууук сабий футболдан жаруулага жюрюкюле, алагъа тренерликини уа Аппаланы Заур этеди.

Быйыл Лачинкыяны 1-чи номерли орта школунда да тынгылы ремонт этилиди. Аны чеклеринде уллу иш бардырыллыкды. Ол санда мектепни инженер коммуникцияларын, эшиклерин, төрелерин, полун, кой башын алышындырыллыкдыла эм ичин, тышын да жангырткандыла. Андан сора да, школга бюгонго оборудовани, жангы мебель алынырыкды. Ертпенден, терроризмден эм башха кьоркунуудан сакланынча мадарла да хайырланыллыкдыла.

Ал жанында – Кьоркунуусузулук

Былтыр районда онсетиз километр чаклы бирде төрт объекте тынгылы ремонт этилгенди. Федерал бюджеттен бөлгөннен ахагъа Тебен Чегемде бла Хушто-Суртда игиленди жангы бла танг кесек иш тамамланганды. Алай бла онеки километр тенгли бирде жангыдан тротуарди ишленгенди, асфальт

радыла. Мында шаудан суула жыйылган жерден төбентин элге суу берилчирча системаны жангыртып корушеди. Бюгонюкде ол арбазаны танг кесегин ичер суу бла жалчытады.

жангыртылганды, жорукну билдирген белгиле, ысла салынгандыла эм биринчи кере чыракты чыпыла да орна-тылгандыла.

Андан сора да, сагынылган участкада «Кьоркунуусуз эм тынгылы жолла» миллет жюук участкада тынгылы ремонт этилгенди. Дагында Звездный элде муниципал субсидиялагу юн орам мардалага келиширча болгандыла.

Чегем районда быйыл да жолланы жангыртырчы жаны бла комплекси иш этилгенди. Анга кере «Экинчи Чегем-Булуңу» жолу 25 километриде тынгылы ремонт барлыкды. Андан тышынча, Шалужка да Юанов аты ораныны 1,5 километрге карарлыкканды. Звездный бла Каменка элге барган жолланы да беш километр мардалага келиширча боллукду.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Мектепте жангыртыладыла

Былтыр Тебен Чегемни орта школунда тынгылы ремонт этилгенди, алгараккыла да уа гитче футбол ойнарча жалган кырдыгы бла бюгонго излемге келишген майдан да ачылганды.

Объект Къабарты-Малкыны Башчысы Казбек Коккову буйругу бла ишленгенди. Ол бурунгу жыл Чегем аузуда болганында, эпличе мектепни тийиринде быллай майдан болмаганын айтып

Эп мюлк

Кюзлюккени халлары тапдыла

«Россельхозараны» КъМР-де бөлүмюно специалистери кюзлюккени дайым кез-кылак болгандыла турдыла. Ол умтуда ала сабанага чыгыш тинтиле бардырадыла, зараны кыурт-кумуурсала, чычканды, битим аруула бар эселе тохташдырадыла, битимлеге да тийишли багъа бериле.

аз сууулка алагъа хата салмагандыла, чычкандыла да хазна заран тошмегенди. Кыр жаууны уа бютонда игиди. Алай ол эргенден сора чычкандыла кырууула жаны бла мадар этмей боллук тойдоло.

Кезуило тинтилуерини Май районда «Ленин» оюмде бу кюнде бардырдыла. Анда будайны 180 гектарда өс-

дуредиле. Специалистле оюм этгенлерине кере, анга жарышча тгойлок, битимлени аруулары жокду, алгын келген

Къайгырыу

Къабарты-Малкыларда «Кьоркунуусуз республика» деген учуреджене, жамууатны учуредженде 210-ем административ мектепте, жоллада эм башха жерледе да видеоканаларынын санын кебетейлей турды. Ол санда былтыр бир аппарат-программа комплексте 71 камера кыоштылганды, – деп билдирди КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министрствосуну пресслужбасындан. Бюгонюкде республикада 443 объекте учуредженины 1269 камерасы ишлейди. Ол санда жоллада -361,

Ырахатлык саклангырча

«Кьоркунуусуз республика» учуредженины баш борчларындан бири, – республиканы адамлары эм кьонакларында тюрлю тюрлю хатадан саклаууларгады. Ол тынгылы тамамлангыр ючюн а ич ишлени органылары бла да байламлык жюрюкюледи. Жоллада камерала болуучу тинтенлеринден сора да, бир тюрлю шарт бла изленген автотранспортну табарга ахшы кыошумчулук этдиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Поэзиясында – халкына кертичилик, журтуна сүймөкчүлүк

Юбилей

Кырачай-Черкесни халк поэти, Россия Перомтов комитетини сопредседатели Додулары Таууананын жашы Аскер 1932 жылда Казакстанда Талды-Курган областын Тельман элине тууганды. 1957 жылда Кёпчүнолоктон кыйтханды, ата журтары Шыкыда жашау жангыртыр онглры болмаганланы кызууу Шалушкада орналганды. Аскер, анда 1969 жылда орта школну бошоп, Кыбарты-Малкыр кырал университетин физика-математика бөлөмөне киргенди. Окуу тургандай, 1971-1973 жылда, аскер кылуугуна толтурганды. Оккууун бошоп, уруну жолун Шалушкада школда математикадан устаз болуп башлаганды.

Позитив да ол заманда жол ызылаганды – аны назмулары газетели, «Шүхүлүк» альманахны беттеринде чыгып, радиотелевиденин берүүлөрүндө да эштиллп турганды. 1983 жылда жаш поэти «Минги-Тау» журналы поэзия бөлөмөне ишперге чакырганды. 1988 жылда ол телевиденига көчүп, жюзе бла телефильмге, беруэле алдырганды. «Шүхүлүкнү тажы» деген проектни авторду.

Бир кызуу жылны Аскер Малкыр жазуучулары правленди жууаплы секретарь болуп турганды. Кыйтып телевиденига ишперге 2007 жылды аны «Минги-Тау» журналы баш редакторуна айырганды. Бюгон да поэт ол кылууга дууранды.

Додулары Аскерни биринчи энци китабы – «Кырачарган» – басмадан 1980 жылда чыккынды. Ол жоккы китачкыда болган философия магынаны эсеп, тамата кылам кыран-дашлары Аскерге саяк болганды, андан умут да этгенди. 1984 жылда поэтни «Жолда» деген китабы көргөндү дуняны. Ары кирген назмула бир бирине ушамайдыла, алай а кырачынды да жашауна сагышын этген

СОЛДАН ОНГГА: Додулары Аскер, тренер Ажоланы Асадуллах, суратчы Бакуланы Владимир

адамны аузы эшитиледи. Кипат төрт бөлөмдөн куралганды. «Гитче журтум – бийик жолдуз» дегенде ата журтубуга улан сүймөкчүлүк алгы чыгарды. Бир назмуунда поэт: «Кёк Малкырамы! Мен көрлөк кылам»

ДОДУЛАРЫ АСКЕР

ЭСКИ АДЕТДЕЧА
Мен саксайма жазда да
Мен келлик кечени.
Намула да жазма,
Хар бири – келчими.

Кел, эски адетдеча,
Кычырып кетейим!
Хар затны, көргөчү,
Мен кесим этпейм.

Шагъынд да отлайды
Жаз башы сабаңда.
Кичиени а тешерме
Сени чыгар заманда.

Кёлюм жарытады
Жорекде бир сезим.
Ай да нех жарытады?...
Мен саксайма сени...

Кел, эски адетдеча,
Кычырып кетейим!
Хар неми, көргөчү,
Мен кесим этпейм.

ТЕНГИЗ КЫЛАДЫ ТЕНГИЗЛЕЙ
Кёлде – кындуз, кёлде – жулду,
Болуп турганса жаньма.
Ахырында кылдык жолсуз,
Туура жерде да жаньла.

Андий жаньчысын кылапай,
Кече келди алынга.
Муратыгы эде кытапай,
Тураса энтга алдана.

Мындан ары жюгеними
Бийик туттайлыса мени.
Мындан ары жюргөме
Бийик энттайлыса мени.

Малкыр агабиятта философия лириканы устасы

– ауанангда ауанам... – дейди. Башчасында уа:

*Жауун жууган жолгъа жауады кыар.
Мен энтга узакгыгама жангандан.
Салам алейкум, Акъсакыл Малкыр!
Не узаккыда да сенсе жаньмада, – дейди.*

Назмичуну бу бөлөмдө сюжет ызы назмулары да бардыла. Алдан бири «Парий» деп алайды. Анда, кеси ойюн саклыгын ачып, көрөдү ит. Прикха жигитте ол хычынууда – юрюуде ит асыу табды. Былайда ити сыфаты бир да ариу көрөнөди: көргөни, көрөгю да – ким болса да атхан гиралха, алай а ол тиреке көрүкчү, көрөдү. Поэт анга алгыш айтады, сана тирман этмесинеле, зат тас болмасын бу тиреде деп. Назмуун ахыр тизгини уа сагышландырады: «Тырмандан

СОЛДАН ОНГГА: Додулары Аскер, тренер Ажоланы Асадуллах, суратчы Бакуланы Владимир

ачы жокк жарлыгъа», – деп. Ма алай жашау суратха философия магына береди назмуу.
«Атынгы шыбырайдама тангъа» деген бөлөм сүймөкчюлүк махтаду. Төбөшюу, тузагына

Санга азап – мени дерсим.
Сенде – акъыл, менде – чынгып.
Сени тюзюнг – мени терсим.
Мени тюзюм – санга чынгып.

Келир кюнне жыйал турдук,
Жырбыз, дей, кюзде тирлик.
Акылбылды болду тудук,
Экибизде уа жокк бирлик.

«Сай квал, – дедигин,
– ахшы жолгъа...»
Чамда да тошмедик ызга.
Тынын тойлоп ахшы жоргъа,
Алай жарар амалсызга.

Андий жаньчысын кылапай,
Кече келди алынга.
Муратыгы эде кытапай,
Тураса энтга алдана.

Кырууп кетсе да бир черек,
Тенгиз кылады тенгизлей.
Ардаң ойлабыз, кеңирек,
Мадул жерде ызын излей.

Муратыгы кеси кыла,
Тынычлык көрсө да тёрюнде –
Умут тенгиз а чайкыла
Туралды дайым кёлөндө...

ЖУРТУМ
Перогланы Азнаургуя
Бийикле тенгиз кыайгысыз.
Шош жюзюди анда бир кеме.
Ай, кеме уа болмаз кыайгысыз:
«Кел, – дегенча, – мени бирге»,
Шош жюзюди кеме кибик ай.
Айтчы, не эттин бу жоректе?

алган сүймөкчюлүк, анга тийишли болуруга итинмеклик, сансызлык келтирген айырылуу, алай а, кырачарган анга да, атын аузунга салган ажайып сезим.
«Илкерлерде» суратлау амалланы көплюгю туралды. Сюрюуде кыйтып келген эринчек гөмөшлөй, шох келеди кырангы, жерни кычакылай, тансыкчылык жиптине, жарык берип, эптедиле адамны сойгөинне: адамла жерден кыраганлары ючюн жаньдыла кезледе кыталгыртын жулдузла...

«Бужъаудан, терекле» деген бөлөмдө табиятгыла адамны юреги сынаган ачуу – суу-күлүк, кыууан – жылуу да эсенгилери бир бирине тие келедиле. Чыгармачылык ишде болуучусуна, бу китап жаш поэти фахмусу, ангы кылай эсенгени көргюзтген шарт болганды.

1988 жылда Додулары Аскер окуучуларын «Черек» деген назму жыйындыгына бла кыууандырганды. Мында поэти кесини энти ачы, энти чыгармачылык, суратлау хунери да жангы кюч алганды. Андан арысында «Бетден бетге» (1988) деген китабы чыккынды. Анда иги да сормеленген, техника жаны бла тизгинлери кыаты назмуладан сора да поэти көчөрмөлери басмалангандыла: Алим Кешоков, Бетал Куашев, Адам Шотенчуков, Зубер Тхагазитов, Анатолий Бишув, Афлик Оразав, Зелихан Яндарбиев, Роза Талхюгова, Владимир Сосюра, Анатолий Гарматюк, Николай Студецкий, Галина Сира, Байрон, Бёрнс...

«Бетден бетге» деген назму кызуу, анга лирика-философия поэма десек окуна тюз болуукду, бу жыйындыкка энци магына береди. Анда поэти жашауга көз кырааны жангы бет алады, адамны ич дунисын ачыккыла да терениги бла айырмалыды, поэти суратлау хунери да эслерча жангырганды. Тили байды. Ол назмуларыны кийирген оюмларны философия халда окуучууга өтдюрюп, ала андан ары да айныра этеди. Поэти миллетине атаган сөзлери да кёзбасуусуна:

*Жашай келдинг, сыйлы халкым,
Кимге да болмадигин кыаты... – дейди ол бирде, халаллыкка дуния бирча багъа бермегенине жарсый. Бирде уа:*

*Адамлыкдан уллу, бийик
Санга тау болмады жерде, – деп, ол сыйлы ангылап бизни кыаныбызда болганын чертеди.*

Тюкча жоккы анда ауурдук,
Оншиге тартайды бир гюренке,
Бийлегенди аны ариулик,
Шош жюзюди кеме кибик ай.

Жюрегинг не учса да бийик,
Бийликчи жаньгыды журту,
Ол жер талмай кыалсады кийик.
Тауладады хауа жууруту...
Шош жюзюди кеме кибик ай.

Жан – кёнюм, жюрегинг а – жерни
Баласыды алам тууганлы.
Ким жегер эмиллик аждир?
Жулдузла жылпарт турганлы,
Шош жюзюди кеме кибик ай.

Терсинги, тюзюнгю да билген,
Ахшыны, аманны да сөзөгөн,
Бирсе хар жарлыгы, хар бийге,
Кёш жашайсы, көшумтай сөзөгөн.
Манга сенсе кеме кибик ай,
Жулдузлача, жарык Кырачай.

Бир кылода жюреки тутканлай,
Бирине жаньгы алгындай,
Кыуанчыны паладан утханлай,
Муратыгы ёр жолга салгындай,
Манга сенсе кеме кибик ай,
Жулдузданда жары к Кырачай.

Ииге илгилк этпейди,
Аманнга да иги болалган,
Намысыны бийликке элтпейди,
Тангллары багырга болгалган,
Манга сенсе кеме кибик ай,
Жаньмы кыыйры, Кырачай.
Атала журтсуз турмайбыз шай.
Жюрегим Малкырагъа ашыга,

Миллетини хар бир адамьна берген сыйы да бийкидк поэти:
«Адамлары бла байды халк»,
– деген ангылап аны бу поэма-сыны эсенгиз кырады.
Дагында Аскерни «Салта бла теш арасында», «Ингирде да жанды батыш», орус тилде «За белыми снегами» эм башха назму китаплары барды.

Назмичуларыны жазууларында бир энци суратлау белги болды. Сёз ючюн, Кыулийланы Кырайсына ол жаралы ташды,

СОЛДАН ОНГГА: Езденланы Альберт, Зумакулланы Танзлия, Созайланы Ахмат, Додулары Аскер.

Отарланы Керимде – жолду,
Созайланы Ахматда – кюн, ай...
Аскерде уа энци белги алгъа барыдуу, алгъа элген жол, ыз салып, ашыгып барган черек, кыайкыча, жюзерге чакыргъан ай...

Доду улуну бир кызуу назмуна композиторла жырла кырагандыла. Ол санда «Тенгиз кылады тенгизлей», «Эски адетдеча», «Кырачайгы», «Кыуанчыны баласы» эм башхала.

Аны «Желле аулагында» деген китабына очеркеле, статьяла, көчөрмөле киргенди. «Хасаука» деген жырны тарыхы, ызы бла «Улуу Хож» келедиле. Эртегили халк жырлада миллетини жашау болумлары, жигитликлери, тирнекликтери, кыуанчлары, жарыулары ачыккыландыла. Бу жыйындыкка Аскерни артада телефильм болганын черкери да киргенди. Аны кийирген жигитлери – Кязим, Кырачын, Керим, Танзлия, Гемуланы Аю, Цакопаны Мустанга, Бабаланы Ибрагим, Бептайланы Муталып, Акъкызыланы Кюбу, Алим Кешоков, Михаил Перомтов. Кырачайны тарыхындан «Тауу ол жаньды халкыбыз» деген стазы, көчөрмөле да бардыла.

Доду улуну «Минги-Тау» журт-насылат кылат. «Акыл, насып да кетмесин сенден!» - дей, сен кетдинг, алгыш айта. Бирин тиле экинсинден - Айау болса, насып кылайда?! - деп жазды. Башчасында да аны лакъырда ауазы эшитилип туралды.

*Манга жаула битеу бары
Кыжау сюелсе да,
Кенгиле кыларь кюлюп тары,
Жаланда сен селей да,
Мени жандан талпы жауу!*

Сени ючюн кыларь аклай
Кыайсы кыра кююм да,
Жаланда бир сени жакълай,
Жарык болур кююм да...
Мени жандан талпы жауу!

Этген ишлери бла халкына кертичилигин, журтуна сүймөкчюлүгүн көргюзтген, менсинуу не болганын билмеген, кимге да билекил этерге чакырылмайбыз Додулары Аскерге саулук, илхам, берекет тежейма.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

налда ишини юсюндөн айтханда, ол анда «Кырачарганда от жагъа» деген рубрика чыканды. Анда кыайсы республикадан да авторла басмаланадыла. Поэт Калмыкияда, Башкортостанда, Шимал Осетияда миллет журналына бла юзюмгө байламлык кыраганды. Аны бла бирге ол башчылык этген редакцияда энци китапла да чыгардыла.

Доду улуну жамауат жашауга да тире кыатышхан жашларыбыздан. Кылам кырандышлары аны Россия Перомтов комитетини сопредседатели этгенили иги кесек жыл озганды. Ол адабиятка кыулук этгенини көлөндирген биригюдү.

Поэти кыайсы республикада да сыйлы кыонак этедиле. Тюркда уа бютюнда. Ол анда кёр кер болганды. Маданият, адабият жаны бла байламлык кыурап, кесича, халк жумушну кылгага алган жашла бла Анкарада, Кюнияда эм Эскишехирде Мечиланы Кязими, Кыулийланы Кырайсыны, Гуртуланы Бертни, Семеланы Смайлыны, Отарланы Керимни эсгерюу кыуанчларын болдурууга кыатышханды. 2014 жылда Науруз байрамда Эскишехирни губернатору Юнгер Азим Аскерге «Тюрк дуняны илму, маданият эм санат адамы» деген дархаманы берип, диплом бла белгилегенди.

Додулары Аскер, АМАННЫ сыйлы академик, КМР-ни Правительствосуна бла Парламентини сыйлы грамоталарына, республиканы кырал саугыларына тийишли болганды. Ол республиканы Парламентини IV чакырылууну депутаты болуп турганды.

Доду улуну чамны, лакъырдыны сойгөн, жарык адамды. Назмуларыны бир кызуууда да айтды ол шартланы юслеринден. Биринде ол:

«Акыл, насып да кетмесин сенден!» - дей, сен кетдинг, алгыш айта. Бирин тиле экинсинден - Айау болса, насып кылайда?! - деп жазды. Башчасында да аны лакъырда ауазы эшитилип туралды.

*Манга жаула битеу бары
Кыжау сюелсе да,
Кенгиле кыларь кюлюп тары,
Жаланда сен селей да,
Мени жандан талпы жауу!*

Сени ючюн кыларь аклай
Кыайсы кыра кююм да,
Жаланда бир сени жакълай,
Жарык болур кююм да...
Мени жандан талпы жауу!

Этген ишлери бла халкына кертичилигин, журтуна сүймөкчюлүгүн көргюзтген, менсинуу не болганын билмеген, кимге да билекил этерге чакырылмайбыз Додулары Аскерге саулук, илхам, берекет тежейма.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Алгышчылау

Чыгармачылык жетишимле тежейма!

Багъалы Аскер!
Кырачарданшым, юбилей кюнөндө алгышымы аял. Санга, Кыбарты-Малкырыны фахмулу поэтине, республиканы маданиятына кыулук этген инсанга, чыгармачылык жетишимледен толу узаккы жашау тежейма.

Республиканы жамауаты сени жарык фахмулга, лирика хунеринге, адабияткы кенг жайында этген ишлеринге бийик багъа береди. Чыгармаларың малкыр поэзияны алтын хазнасы-

на киргенди. Бу кыйын кезиуде жаш фахмуларың келендириуонг, белгилли авторларың жазганыларың жамауатка белгилли этиуонг ючюн халкыбызны ыразылыгына тийишли болганыса.

Саулукчу болуп, кёл жаша, хурметти кырандышым эм шөкүм!

СОЛДАН ОНГГА: Езденланы Альберт, Зумакулланы Танзлия, Созайланы Ахмат, Додулары Аскер.

Жоралау

ЗУМАКУЛЛАНЫ Танзлия

ЖЫРЛА, ШАЙЫР, ХАЛКЪДЫ САНАГА КЫРАС УРЛУКЪ

Биринчи назму Фахмулуу, айт, кёлөмөи сюелсе?
*Фахмулуу фахмулуу туюлсе,
Ауларь алааны от чагъайла,
Бир кыаумла ала кыар уралла.*

Бир бирлерин терк тапала аманла,
Ахшылагыа кётөрөлсе тапала,
Кырты ишинг, ала ургасын урмансанг,
Ала бла бир окумла кыурмасанг.

Кюндан келсе, бу кылуукыла да кетелле,
Фахму, акъыл халкыга кылуукы эттелле,
Сенде уа бар фахму, акъыл, адамлык,
Жокъ дуняда ол затпаны жигъалыкы.

Эшек уругтабана бла жаннетте Кийргенча, туура эте
Кётөр, ура чыгардыла бийикте.

Ала, энди не этерлерин билалмай,
Кыууралла, кызыган кыаны тыймай.
Тюшоралмай сени сыйлы шиндиктен,
Кирадиле терезеден, эшикден.

Кыагытпада кир жазуула кыюула,
Кыорууайса деп, мен жарлыны сойла,
Талпаса да юч шиндиктен кыарь,
Талпала кюч фахмулуу сыйбары.

ЕЗДЕНЛАНЫ Альберт

ЖАНЫМ КЪУРМАН БОЛУСУН МАЛКЪАРГА

Мени онгусу кюнлеримде,
Мен чакърмагъанлай жеткен, сауна!
Мен өтөрик көчюлеге
Кёжюргин көпюр этген.
Эс кёлери бла Малкырыны Манга жаннетча көргюзтген.
Эс жюргөи бла да аны,
Кеси сойгөенча сюидюртген.
Башы акылдан толгъан,
Иннети таза болган,
Тутушула уста эрге,
Керти Фахмулуу поэте –

ДОДУЛАНЫ АСКЕР

Мени онгусу кюнлеримде,
Мен чакърмагъанлай жеткен, сауна!
Мен өтөрик көчюлеге
Кёжюргин көпюр этген.
Эс кёлери бла Малкырыны Манга жаннетча көргюзтген.
Эс жюргөи бла да аны,
Кеси сойгөенча сюидюртген.
Башы акылдан толгъан,
Иннети таза болган,
Тутушула уста эрге,
Керти Фахмулуу поэте –

Мен бетиме сапсам кюлүн аманым,
Беш бармагың Беш Тау Эли сууна,
Эринперим сыласала алаңы,

Устазны бла насийхатчыны жылы

Бек улуу хунери – толусунлай сабийлеге берилгени

Зухураны кеп затха хунери барды. Сурат ишлеу аладан биринди. Аны билеп, мектепни оючулары арга башланган класслада окугъан сабийлини бу усталыкны жашырынлыкларына койретуно да ышангандадыла. Дарселге хазырлана, кеп китап окуйду, суратчыла бек тобушун, аладан кеп затха юрениди. Нальчикни музейлеринде кермючлеге да бармай кыялмайды. Артыкда бек табыгъатны суратлары жаратады.

Созайланы Зукура Акъ-Сууда 15-чи номерли мектепде малкър тилден бла адабияттан окутады. Чырайлы эмда тизгинли кызыны окуучулары хар заманда да ашыгып сакълайдыла. Ол а алагы анача сакъды, тенглерича шухъа. Ма аны ючюн ышанадыла арга ич сөзлерин.

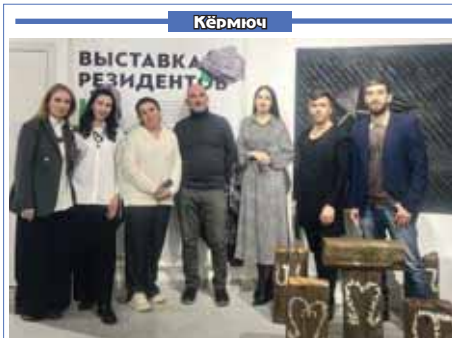
Алай аны бек улуу фахмусу уа – сабийлеге сойкемликтиди. Аны ючюн коршеди ол ала бек эрикмер-арымай. Мектепде аны классы бек шухълугъа, игиге саланды. Алай Зукура аны кесими ашхылыгъан болгъан сунмайды. «Классымы манга берген устаз Аппайланы Марина Муажиронаны, андан сорда уа ата-аналарны хайырларыннан болгъанды ол алай», - дейди.

Мария Матик а немис тилден олимпиадада жетишимли болгъанды. Тауекенланы Асият да немис тилде бардырылгъан «Кыраллада бла континентде» деген шахар конкурсуна айырмалы деди. Габилханы Иохайлы республикалы, россиини эришилуде хорлап, атын бир неча кере айтдыргъанды. Ол спортну карате торлюсю бла юрешине. Махиланы Харун, Аппайланы Фарида назмула жазгъандыла. Ала Куулиланы Къайсынъа жораланган республикалы конкурсуна биринчи жерлеге тийишли болуп да тургъандыла.

«Школчула бла ишлеген заманда бек башы – ала аны анылай билиуде. Сөзсюз, устазны бла окуучуну араларында айырылык болурга керекди. Алай бирде ол ише чырмаурук да этеди. Сабийге, бюкюнде бек а абдан класслада окугъанлапга, бир керичи окуна улуу келлюк, сансылык этсен, ол, сен не иги устаз эсен да, санга ышанууна сиз этерикди. Аны айтамын, устаз кесин сабийден бийикге салырга керек тийюлдү. Ма ол заманда ышанады ол арга», - дейди Зукура.

Классны активни да барды. Зукура Исмайылна арга бек ышанады. Окуучулары мектеп, шахар бардырган не торлю эришилуде да тири кыташсадыла. Билимлери бла да айырмалыдыла. Сөз ючюн, окуучуларыннан бири Созайланы Зариятны аты «РФ-ни Фахмулу сабийлери» китапха тоюшгени. Ол миллет тесеулуге устазды. Бачиланы Фатимат бла Бекюланы Тажир да малкър тилден бла адабияттан республикада бардырылган олимпиадада бир неча кере хорлагъандыла.

Зукура башчылык этген класс осал кыяллыкты не жаш, не кызы жокъудыла. Анда устазны да улуу кыялыны барды. Ол сабийли инсанлык даражаларын не аз да сындыргъан бек сакъды. Аны кыш, аз затчык ючюн да махтарга юрешеди.

Кермюч

Жаш суратчыладан алаамат саугъа

Шабат кюн республикабызны ара шахарында, «Платформ» кырал, 100-жыллыкны паркында орналган жаны галереяда Кав-

ларында суратчыла аны искусствону башха усталары да бардыла. Ол санда Акъкъызланы Керимни, Аналаны Муратны, Шауланы Русланны, кырачай-

бла шахарчылары, республиканы кыонаклары бек бек улуу жумушду бу, - деп чертенди, кермючюн юксюкден оюму аита, Урус улу.

Кертиси бла да, суратлау искусство жеринде туруп турмайды: жаны амалды, техникала хайырланмадыла. Сурат алгъанла уа жаныгъа эм сейр темаланы излейди.

Кермючге кыарарга кеп адам келген эди. Анда торлю-торлю жанрла бла бирге таулу кийиз да кергостолды, суратта да, кесинди да. Арт кезинде малкърлы тишируланы кийизлерине аспам сз бөлюннгени эсленеди. Художниклени хар бири да алааны кеслерича суратлайдыла.

Жаш тило бла бирге кермючге келгенлени араларында абданла да аспам эдиле. Ариулу кыны сойгенлеге бу алаамат саугъа болгъаны жахды.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

ЕГЭ-2023

Сынауаны болжаллары белгиленгендиле

Жыл сайын да, Бир кырал сынаула бардырылып башлагъанлы, мектепленни бошарык жашла бла кызыла кыайсы дөрселден экзаменле берликлери бла байламлы зайлендиле биринчи февралга дерри бериге керек болдыла. Анда битеу да кыайсы ЕГЭ-лени сайлагъанларны белгиле этип жазарга борчлуду.

Аттестат алып, ызы бла бийик окуу юйлеге кириге излемеген жалаанда эки предметтенды математикадан бла орус тилден берликдиле сынаулары. Биле-сиз, ала борчул халда берилген экзаменле саналадыла.

Бийыл школаны тауусурукла математиканы мурдорлу огъвесе профилли торлюсюнден сайларга эркиндиле, ол окуучу кирди ючюн керек болгъанына бла кыалгъанына керек. Мектепленни алга жыллада бошагъанла уа алай онг берилмейди – ала жаланда математиканы профилли торлюсюнден ЕГЭ-ге барырга болукъудула. Бирон предметте уа, белгиленибизча, ала сайлауларына керек бериледи.

Школаны бийыл тауусурукла заявлянылары кеслери окууп турган жерлеринде жазыдыла, башхала уа Нальчикте Окутууну, педагоглары профессионалы эсе алып, эмда квалификацияларына кастевоуларына кыарган арага (Ленин аты орам, 8) барырга керекдиле. Выпускникле борчул халда берилген предметлени ала окууга кириге излеген жерде суралгъанларны бла кыалгъанлары эсе алып, алай сайларга тийишдиле.

Алайды да, 2023 жылда Бир кырал экзаменле он кезиюне бардырылгъандыла. Жыйырмачы марттан отогъузуну апрельге дерри биринчи, болжалга дерри уруму озарыкты. Мурдорлу кесети уа жыйырма алтынчы майда башларыкты эмда биринчи июльга дерри болукъуду. Кыошак халда бардырылгык ЕГЭ-лени заманы уа сентябрыни алтынчысындан отогъузунуна деррди.

Сынауаны мурдорлу урумунда жаш адамла эм алгъа географиядан, химиядан, орус литературадан экзаменлеге

барыкыдыла. Бу юч предметден да сайлау халда ЕГЭ-ле 26 майда озарыкыдыла. Биринчи борчул сынау а (орус тил) бийыл бир кюнню ичинде – 1 июнда бардырылгык белгиленеди. Эсетрге кеттик, пенсияны болумлары кезиюне бу экзамен эки кюннге юлешинип озгъанды.

Тарыхны бла физиканы сайлагъанла уа ала 5 июнда берликдиле. Обществознанидан ЕГЭ уа 9 июнда озарыкты. Математикадан а жашла бла кыайла биллимерин 13 июнда сынарыкыдыла.

Белгиленибизча, тыш кыраллы тилден да экзаменле бир неча кюннге бөлюнюп бардырылуучуду. Бу жол аланы жазуу халда кыралган урумулар 13 июнда озарыкты. Келден берилген кезиюне бу экзамен эки кюннге болукъуду – 16-17 июнда.

Информатика эм ИКТ дерден да сынауны эки кюннге юлешиниркиди. Ала сайлыле 19 эм 20 июнда барыкыдыла.

Эсетрге кеттик, тогузунчу классны бошарыкыдыла да ОГЭ-ле юч кезиюге бөлюнгендиле. Болжалга дерри уруму жыйырма биринчи апрельден оналтынчы майга дерри озарыкты. Мурдорлу кезиюне уа жыйырма төртюнчю майдан биринчи июльга дерри бардырылгык белгиленеди. Кыошак халда сынаула уа сентябрыни төртюнчюсюндан жыйырма ючюнчюсюнде дерри болукъудула.

Кырал асп аттестацияны жорукъу нызамлары тийишлиликте мектепленни алга жыллада бошагъанла ЕГЭ-лени болжалга дерри неча кыошак халда кыралган урумлада бериледи. Школаны бийыл тауусуна уа сынаулага мурдорлу кезинде бардыла. Алай эсе да, сайлагъан предметлени болжалдан алга бериге сойсе, ала ала алай эркинлик да барды. Эки башха-башха дерсенде экзаменле да бир кюннге тошук кыла эселе уа, аладан бирине кыошак халда кыралгык бөлөмде барырга жарайды.

МОКЪАЛАНЫ Зукура.

Байлампыкъла

Хычыуун такъыйкъала

«Заман» газетибизни келечилери элперибизни, шахарларыбызны мектеплеринде болуп, устазла, окуучула бла тобуше, жашуу, чыгармачылык жоллары юсеринден айта турдыла.

«Заман» газетибизни келечилери элперибизни, шахарларыбызны мектеплеринде болуп, устазла, окуучула бла тобуше, жашуу, чыгармачылык жоллары юсеринден айта турдыла.

армагъа сойюп тынгылагъандыла. Ага кере суратла да ишлегендиле. Ахарында Османланы Хыйса сабийлини ишлеген суратларына кыарганды. Хар бирине алгысы жазып, кыол салганды. Ызы бла аланы сорууларына жууа-ла бергенди. Тобушеуден эки жаны да сауукълук альгъанлары да эсеозардо.

Мадар

Нарзанла таласында – терк Интернет

Кеп болмай Къабарты-Малкъарда МегаФон оператору бөлөму Нарзанла таласын терк ишлеген Интернет бла жалчытханды. Энди кыралны торлю-торлю регионларыннан келген кыонаккыла, саумукъларын колчегенден сорда да, социал сетельни тири хайырларына онг табарыкыдыла.

Нарзанла таласы Нарснадан отуз километр узаклыкында орналады. Биюгнюлке мында солгъузла 23-80 Мбит/с кыла ишлеген мобил Интернет хайырландыла. Сөзюнчи итигитини себеплигинден сурталаны, выделени эм башха материалланы да бир торлю чырмаусу жиберилге жарайды.

ди, ол санда Москва, Санкт-Петербург шахарладан эм Ставрополь крайдан сорда да, узак региондан да. Кыонак юйлерден, кафедрен, отлук куйгъан жерлерден тышханды, кыонаккыла тынгыла байламлыкъла болууларыны илейди. Аны ючюн биригюню инженерлер курорт тийреде тынгыла Интернет ишлерча мадар этдиле, – дегенди МегаФон компанияны бөлөмуно таматасы Роман Терехин.

Сюд приставла

Аталыгыны эсертгендиле

Кышпекчиге ачылган төрөлу материалланы Сюд приставланы федерал службасыны Лескен эм Урван районлада бөлөмуно кызулукълары тингендиле. Соудно онуоу бла ол эки жашына да ай сайын алиментле төлөрге керек эди. Алай, ата борчун толтурмай, 300 минг сом борч жыйылгъанды.

Эсетизге салайык, ведомствода инсанлагъа билдирюле жаны бла ара ишлейди. 8(8662) 42-71-60, 8(8662) 42-25-69 телефон номерлеге сөлешип, соруулагъа жууалпа, дагында законлагъа анылаула алыргъа болукъуду.

Былтыр араны жумушларын 14,9 мингден аспам адам бла организация хайырланганды. Аламы аспам борчу телуею нызамы бла байламлы эдиле. Дагында торлю-торлю кырал жумушлары тамамлауыгъа салынган чеклени кетерюню юксюкден да суратгъандыла. Барысына да законла анылаулыгъандыла.

Приставла аны Россейден тышхана барырга эмда жерни кыярал эсенге салыу эркинликлерине чекле салгъандыла, айтылгъандан аха тынгыландыла. Ызы бла уа машинаны юкюртюле правалары сыйырылгыклары эсертгендиле. Жаланда битеу бу жумушладан сора төлөрген эр киши сабийлерине ахчаларын.

Сюд приставланы ишлери бла байламлы соруулары, эсертюмлери болгъанла уа ведомствону электрон онглары бла хайырлыгыгъа болукъудула. УФСП-ны сайтында «Толтуру бегимлени тизмиси», «Примъге жазылу» деген бөлөмле ишлейди.

Сюд приставланы ишлери бла байламлы соруулары, эсертюмлери болгъанла уа ведомствону электрон онглары бла хайырлыгыгъа болукъудула. УФСП-ны сайтында «Толтуру бегимлени тизмиси», «Примъге жазылу» деген бөлөмле ишлейди.

Битеу жумушлары – телефон бла
Россейни суд приставларыны федерал службасыны КМР-де Управлениына тасына телефон бла 15 минг тилек бла тырыгъуу келгенди былтыр.

Тикаланы Фатима хазырлагъанды.

УЧРЕДИТЕЛЪЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЪЮС

Баш редактор КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан
РЕДАКЦИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редактору орусбасары), ЖАНИ УРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орусбасары), ТОКЛУДАНЫ Борис (жууалы секретары), МУСУКАЛАНЫ Сакнат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМАЛАНЫ Зукура, УБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактору приемлини – 42-63-01.
Баш редактору орусбасары – 42-38-21, 40-04-82.
Жууалы секретары – 40-03-24.
Секретары – 40-93-42, Корректор – 42-63-52.
РЕДАКЦИЯНЫ БЕЛОМЛЕРИ:
Поэтика эм право – 42-24-02, 42-67-68.
Экономика – 42-66-73.
Култура – 42-66-76.
Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71.
Окуучула бла байламлакъла жоретюе эм жазылу – 42-37-94.
Экин корреспондент – 42-68-72.
Операторла – 42-66-85, 40-28-97.

Редакция авторла бла кыагъат жоретюемди.
Кыол жазылыгъа рецензия этилмейди эм алга арга кыайтырмайдыла.
Гаретле басма материалла айтылгъан оюмла рекламаны оюму бла келешимге болукъудула. Алада айтылган сор зат ючюн Россей Федерацияны Басманы юксюкден законду тийишлиликте материалланы алаулары кесери жууадыла.
Редакция авторладан 400 гарет тингенден (машина бла жазылгъан 5–6 бет) кенно алайды.
Газет Сайваны, информация технологияны эмда аспамы коммуникацияны ишлери жаны бла федерал наделер службаны (Роскомнадзор) Кыабарты-Малкъарла управлениыныкъа 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.
Регистрация номер – ПН № ТУ07-00118. Индекс – П 5893

Газетин басмагъа «КМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмагъангады.
Ставрополь край, Ессентуки ш., Инноваций орам, 5а
Газетини ишленин ташпырау ючюн КМР-ни овета нытасы федерал Управлениысы жууалдыла.
Телефонла: 76-01-21
Газетини роиниыгъа сатуу ючюн КМР-ни «Росспец» ашхонор обществосу жууалдыла.
Телефон: 42-69-34
Газет мынакъла юч керс чыгады – геурюге, орта, шабат кюнлесе.

Номерте графикте керс 19 00 сагъатта кыол салында. 20 00 сагъатта кыол салынганда
ГАЗЕТНИ НОМЕРИНИ ЧЫГАРЪАНЫ:
Тикаланы Фатима – дежурный редактор, Кучукланы Сафит, Кетеничланы Зуфия – жууалы секретарыны орусбасарлары; Зезаланы Лида (1,2-чы бетле), Гелеланы Валя (3,4-чы бетле) – корректорла.
Тиражы 1673 экз. Заказ № 109
Багысы 10 сом.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗАТЕЛЪЕ АДРЕСИ:
36000, Нальчик шахар, Ленин аты проспекти, 5
электрон почта: elbor_50@mail.ru